

ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBURNI DAVLATIMIZ TARIXIDA TUTGAN
O‘RNI

Bazarbaeva Anargul

Karakalpak state university

Annotatsiya. *Zahiriddin Muhammad Bobur nomi O‘zbekiston tarixida Jaloddin Manguberdi, Amir Temur, Mirzo Ulug‘bek, Alisher Navoiy kabi siyosiy va harbiy arboblarning bilan bir qatorda turadi. Maqolada Zahiriddin Muhammad Boburning davlatimiz tarixida tutgan o‘rni haqida fikr yuritiladi.*

Kalit so‘zlar: *Buyuk sarkarda, temuriylar hukmdorlari, Boburnoma, yozuvchi, shoir, adabiy ijodlari, “Mo‘g‘ullar imperiyasi”.*

KIRISH

Bobur 1483-yilda O‘rta Osiyo va Xurosondagi turli temuriylar hukmdorlarining Amir tomonidan yaratilgan ulkan davlatni qayta taqsimlash uchun o‘zaro kurashlari avjiga chiqqan paytda Farg‘ona viloyati hukmdori temuriy shahzoda Umarshayx oilasida tug‘ilgan. 12 yoshida otasining fojiali vafotidan so‘ng Bobur yangi hukmdor bo‘ladi va Movrunahrda hokimiyat uchun kurashga kirishadi. 1494-1496-yillarda u hali o‘smirlik chog‘ida Samarqand uchun bo‘lgan janglarda qatnashib, birinchi marta jang maydonida o‘zining eng kuchli dushmani – Shayboniyxon bilan uchrashgan.

Z.M.Boburning kelajak taqdiri haqida. Ko‘chmanchi o‘zbeklar yetakchisi Muhammad Shayboniyxon Movronnahr va Farg‘ona hukmdorlari o‘rtasidagi notinchlik va siyosiy nizolardan mohirlik bilan foydalanib, 1504 yilda Samarqand, Andijon va Toshkentni egallaydi va shu bilan Boburni bu hududlarni tark etib, Kobul va Badaxshonga o‘rnashib olishga majbur qiladi. Boburning 1505-1515 yillarda Temuriylar davlatining “buyruq mulki”ni qaytarishga bo‘lgan bir necha bor urinishlari butunlay barbod bo‘ldi. Natijada u Hindistonga yo‘l oldi. 1526 yilda Dehli shimolidagi Panipat jangida Dehli sultoni Ibrohim Lodi mag‘lubiyatga uchradi va Bobur bu mamlakatning shimoliy qismiga hukmdor bo‘ladi.

ASOSIY QISM

Buyuk sarkarda umrining ko‘p qismini harbiy yurishlar va janglarda o‘tkazdi. Keyingi yillarda u Movaronaronda yirik markazlashgan davlat tuzish, uning turli hududlarini birlashtirib, temuriylarning yangi buyuk davlatini yaratish uchun astoydil intildi, ammo sarkardaning rejaları muvaffaqiyat bilan yakunlanmadi. Uning orzulari 1526 yilda o‘z qo‘shinlari bilan borgan Hindistonda amalga oshdi. Bu mamlakatda Bobur o‘z imperiyasining asosini yaratishga muvaffaq bo‘ldi, keyinchalik u G‘arb manbalarida “Mo‘g‘ullar imperiyasi” deb ataladi.

Bobur g‘oyalari xalqlar o‘rtasida totuvlikni o‘rnatish, shuningdek, ta‘lim-tarbiyani aholining barcha qatlamlariga joriy etishni targ‘ib qilgan. Boshqa temuriy hukmdorlar singari Bobur ham o‘z poytaxti Agra shahrida o‘z atrofiga o‘sha davrning ko‘plab yetuk adib,

shoir, sozanda va san'atkorlarini to'plab, ilm-fan va madaniyat rivojiga hissa qo'shgan. Z.M.Bobur o'zining harbiy-siyosiy faoliyati bilan birga o'sha davr san'atining ko'zga ko'ringan namoyandasi edi. U 47 yillik hayoti davomida serqirra va boy adabiy meros qoldirdi. Uning she'rlarida o'sha davrning tarixiy voqealari, shaxsiy hayoti, muhiti, odamlarga munosabati, dini, urf-odatlarini real tarzda aks ettirilgan.

Shoirning jahon adabiyotidagi eng mashhur sharq asarlaridan biri bo'lgan “Boburnoma”si jahon e'tirofiga sazovor bo'lgan, o'ziga xos va go'zal lirik to'rtliklari (g'azal, ruboiy), musulmon fiqhi (“Mubayin”), poetika (“Mubayin”)ga oid risolalari bor. Aruz risolasi”), shuningdek, “Xatt-i Boburiy” maxsus alifbosi. “Bobur-noma” Bobur borgan hududlarning tarixi, madaniyati, san'ati, musiqasi, harbiy ishlari, xalqlar hayoti, o'simlik va hayvonot dunyosini o'rganishda qimmatli manba hisoblanadi. Unga shoir butun umri davomida saqlagan shaxsiy qaydlari va kundalıkları kiritilgan. Yozuvchilar Bobur she'rlari uning tarjimai holi ekanligini, unda teran tuyg'ularni she'riy tilda ta'sirchan ifodalab, hayotiy sharoit bilan to'qnashuv natijasida vujudga kelgan kechinmalarni mahorat bilan bayon etishini ta'kidladilar. Bu haqda shoirning o'zi ta'sirchan gapirgan:

Bobur qanday azob-uqubatlarni, og'ir musibatlarni boshdan kechirdi? Bobur qanday xiyonatlarni, haqoratlarni, qanday tuhmatlarni bilmas edi? Ammo “Boburnoma”ni o'qigan kishi shoh va shoir Boburning qanchalar azob va qayg'u chekkanini ko'radi. Shoir lirikasi Alisher Navoiyning ilhomlangan she'riyati bilan sug'orilgan. Boburning o'zbek tili va adabiyoti asoschisi vafotidan sal avvalroq yozgan yozishmalari ma'lum. Shuningdek, uning asarlarida Vatan mavzusi alohida o'rin tutadi, unda o'z ona yurtga intilish, ona zaminga cheksiz mehr-muhabbat katta ta'sirchan kuch bilan ifodalanadi: Sen begona yurtdasan – va albatta, inson unutiladi. ! Inson faqat o'ziga chin dildan achinadi, sarson-sargardonligimda bir soatcha quvonch bilmadim! Inson hamisha aziz vatani uchun motam tutadi. Shoir o'z g'azal va ruboiylarida muhabbat, do'stlik, go'zallikka intilish, olijanoblik, odamiylik kabi insoniy munosabatlar muammolarini ko'taradi. U yerdagi sevgini eng oliy insoniy qadr-qimmat sifatida ulug'laydi. Boburning ta'kidlashicha, sevgilisi bilan uchrashish uchun u hamma narsaga chidashga tayyor qiyinchiliklar. Usiz hayotni tasavvur qila olmaydi. Shoir muhabbat yo'lida o'zini, butun borlig'ini qurbon qilishga tayyorligini katta samimiyat bilan ifodalaydi. Bobur nazdida ishq boyligidan, ijtimoiy mavqedan, yerdagi ne'matlardan ustundir. Shoir o'z g'azallarida go'zal mahbub obrazini yaratadi, unga misli ko'rilmagan go'zal qiyofa, boy botiniy-ma'naviy mazmun baxsh etadi. Uning she'riyatida insonning axloqi, ma'naviy kamoloti masalalari ham yoritilgan. Uni yuksaklikka ko'taradi, unga chuqur hurmat bilan munosabatda bo'ladi, shaxsning qadr-qimmatini yuksak qadrlaydi.

XULOSA

Bobur o'z davrining eng ulug' zotlaridan biri edi. Z.M Boburning buyuk adabiy ijodlari o'z nomini asrlar davomida abadiylashtirdi. Shoirning ajoyib asarlariga butun dunyoda qiziqish yil sayin ortib bormoqda. Muxtasar qilib aytganda, Zahiriddin Muhammad Bobur bugungi yoshlarga barcha tomonlama o'rnak bo'la oladigan shoh, shoir va sarkardadir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Zahiriddin Muhammad Bobur: sarkarda, siyosatchi, shoir. [Elektron resurs].
2. Nizomiddin N.G.’ Buyuk boburiylar tarixi T.: 2012. B. 146
3. Zahiriddin Muhammad Bobur. Boburnoma. Shams porso tarjimasi. T.: 2015. B.231

